

JINA: NAMBARI: KIDATO:

KISWAHILI

KIDATO CHA PILI

MUHULA WA KWANZA 2023

NAKALA YA KUSAHIHISHIA

A. UFAHAMU:

Soma makala yafuatayo kisha ujibu maswali yanayofuatia.

Michuano ya mechi ya kutafuta timu bingwa katika mchezo wa kabumbu barani Afrika mwaka wa 2004 ilifanyika nchini Tunisia, iliyo janibu ya Afrika kaskazini. Mji mkuu wa Tunisia, Tunis ulikuwa mahali pa kila aina za **shamrashamra** kwa wenyeji na wageni. Michezo hii huandaliwa baada ya miaka miwili na huchukua siku kadha **mtawalia** ingawa panaweza kuwa na siku za mapumziko. Mji ulinadhifishwa na nyuga ziliandaliwa kwa michuano hiyo. Michuano hii ilishirikisa timu kumi na sita. Mataifa yote thelathini na sita hayakushiriki yote kwa sababu ya kushindwa au nyinginezo.

Timu zinazolingia katika kinyang'anyiro hicho hupatikana baada ya mashindano ya mchujo. Hapo, nchi hucheza mechi za nyumbani na zile za ugenini. Timu hizi huwa katika makundi tofauti. Washindi kutoka kila kikundi hushiriki mkondo wa pili ambao huwa wa mchujo wa mechi za nyumbani na ugenini.

Madhumuni ya mechi hizi aghalabu huwa mengi: kuleta umoja miongoni mwa mataifa washiriki, kuburudisha, kuleta ufahamikiano katika Nyanja za utamaduni, mitindo ya mavazi, vyakula na kadhalika. Mara nyingine ni mawindo ya timu kutoka nje hasa mataifa ya Ulaya kutafuta wachezaji stadi. Miongoni mwa wachezaji walioshiriki, wamo wengi wanaochezea timu za nchi za Ulaya ambako wanapewa fulusi nyingi. Jambo hili hupokonya bara la Afrika talanta zake! Ukweli ni kwamba vilabu vya nje huwalipa wachezaji vizuri na vina usimamizi bora kuliko ilivyo katika nchi nyingi barani Afrika.

Usimamizi mbaya hufanya hali ya michezo kuzorota katika nchi za Afrika. Kuepukana na jambo hili lazima mashinani kuwe na vilabu vinavyosaidiwa na kamai au shirika linalohusinana na mchezo huu. Pia ni bora kuazisha kambi za vijana chipukizi ili kupata wachezaji watokaoinua timu ya taifa.

Michezo hii ya barani Afrika huwa kigezo cha ujuzi na umahiri wa wachezaji katika kusakata kabumbu. Aghalabu wachezaji hutuzwa kutokana na juhudi zao katika ngazi hii ya **kilele**. Kwa mfano, mchezaji aliyefunga mabao mengi au aliyeonyesha umahiri wa kipekee katika michuano hiyo hutuzwa medali.

Michuano hii huileta nchi andalizi faida nyingi. Kwa mfano, kuboreka kwa njia za mawasiliano, kupata wageni wanaotalii miongoni mwa mengine. Baadhi ya wageni hasa makocha huja kufanya ujasusi juu ya miamba wa bara hili ambao watamenyana

nao katika michuano ya kuwania kombe la dunia inayofanyika baada ya kila miaka minne.

Nidhamu ni jambo linalotiliwa maanani sana katika shughuli hiyo. Wakati mwingine kwa sababu kadha wa kadha za kinidhamu, mchezaji wa timu fulani huweza kurudishwa nyumbani. Miongoni mwa makosa haya ni kutumia dawa za kuongezea misuli nguvu, kupigana na ulevi.

Mwisho wa kinyang'anyiro hiki Tunisia iliibuka timu bingwa na ilitunukiwa kombe, medali na kitita cha pesa.

1. Maswali:

(i) Taja faida tatu ambazo nchi andalizi ya mechi hizi za kandanda hupata. (alama 2)
- Nchi hupata kuboreka kwa njia za mawasiliano
- Kupata wageni watalii

(ii) Kwa nini mchezaji hufukuzwa katika kampi? (alama 2)
- Kwa kukosa nidhamu kwa mfano kutumia dawa za kulisimua misuli aku kupigana au ulevi.

(iii) Sababu zipi hufanya wageni kuja kutazama michezo hii? (alama 2)
Wageni huja kujiburudisha kuona mechi
- Ni mawindo ya wachezaji na timu za nje
- Kufahamu utamaduni wa Nyanja tofauti

(iv) Timu inayoibuka bingwa hupewa nini? (alama 2)
Timu bingwa hutunukiwa kombe, medali na kitita cha pesa.

(v) Eleza maneno haya kama yalivyotumiwa katika taarifa. (alama 4)
(a) Fulusi nyingi – Pesa nyingi

(b) Kabumbu – Soka, kandanda

(c) Shamrashamra – Kushughulikia mambo ya burudani

(d) Kuwania – kupigania

2. SARUFI

(a) Sauti ni nini? (alama 2)

Ni mlio unaotokana na mgusano wa ala za kutammkia kinywani

(b) Kuna sauti aina ngapi? Zitaje. (alama 2)

Kuna sauti aina mbili

Irabu/vokali na konsonanti

- (c) (i) Silabi ni nini?
- Ni pigo moja la tamko
- (ii) Neno hili lina silabi ngapi?(labda) –
Silabi 2
- (iii) Andika sentensi hii KKII
Njoo
- (d) Akifisha sentensi hii:
Ann Musa musa unaitwa musa Ann na nani na mama
(alama 3)
Ann: Musa! Musa! Unaitwa
Musa: Na nani?
Ann: Na mama
- (e) (i) Eleza maana ya mofimu (alama 1)
Ni sehemu ndogo sana ya neno inayowasilisha maana.
- (ii) Neno hili lina mofimu ngapi? (mwanahewa) (alama 1)
- Lina mofimu nne
- (iii) Mofimu ziko ngapi? Andika mfano wa kila mofimu. (alama 1)
- Mofimu ziko mbili
Mofimu huru na mofimu tegemezi
Huru – mama, kuku,
Tegemezi a me ku l a
- (f) Hizi ni nomino za aina gani? (alama 4)
- (i) ‘Oduor – ya pekee
- (ii) ‘Miti – kawaida/jumla
- (iii) ‘Mchanga – wingi
- (iv) ‘Jeshi – makundi
- (g) Fafanua vivumishi vilivyopigwa mstari. (alama 3)
- (i) Mtoto mwerevu amefuzu
Nomino kivumishi

(ii) Mahali gani hapa –
Kiulizi

(iii) Baba yangu ni huyu -
Kimilikizhi

(h) Tumia kihusishi kifaacho kutoka jedwali kujaza pengo (kumbe, ala, alhamdulillah)
(alama 1)
Nilikufikiria kuwa Rafiki mwema _____ **kumbe** _____ wewe ni adui mkubwa.

(i) Jaza viambishi vifaavyo:- (alama 4)

(i) Huyu ndiye aliye kuchunguza ulipotupa mawe.

(ii) Huu ndio mkuki uliorushwa.

(J) Pambanua sentensi hii kwa njia ya mstari.
Mwanafunzi mwerevu husoma vitabu vingi. (alama 2)

N + V + T + N + V

(k) Andika katika hali ya udogo
Nyumba yangu ndogo lakini inawapangaji wengi. (alama 2)
Kijumba change kidogo lakini vipangaji ni vingi

3. ISIMU JAMII (ALAMA 6)

(a) Eleza maana ya lugha. (alama 3)
Ni mfumo wa sauti nasibu ambazo hutumiwa na jamii kwa mawasiliano

(b) Toa sifa tano za lugha . (alama 4)

- (i) Hakuna lugha iliyobora kushinda nyingine
- (ii) Lucha hubadilika kutegemea mazingira
- (iii) Lugha ina sauti zake tofauti na lugha nyingine
- (iv) Lugha ina uwezo wa hukua
- (v) Lugha pia hufa msamiati wake kupotea

4. FASIHI SIMULIZI (ALAMA 6)

(a) (i) Eleza maana ya kitendawili. (alama 2)
- Kitendawili ni fungu la maneno yanayoficha kitu ili kisijulikane.

(ii) Andika dhima zozote nne za vitendawili. (alama 4)

- (a) Huburudisha na kustarehesha
- (b) Huelimisha
- (c) Huwapa mazoezi ya kufikiri
- (d) Huondoa uchovu baada ya kazi

- (e) Huiimarisha maongezi, usikivu na uwezo wa kukumbuka.
- (f) Hukuza lugha

